

М. С. ДОЛИНСЬКА
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри ЦПП
Навчально-наукового інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка»

ДО ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ ВИДІВ ОРГАНІВ КВАЗІНОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Органи квазінотаріату в Україні беруть свої початки ще з далеких часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. На нашу думку, праорганом «українського квазінотаріату», на вказаних теренах, були князівські печатники [3, с. 94], а вже згодом стали писарі різних установ.

Органи квазінотаріату незалежної України поділяються на окремі групи, в залежності від посадових осіб, на які покладено вчинення нотаріальних дій або прирівняних до нотаріально посвідчених дій.

Першу кваліфікацію пропонуємо за наступним критерієм: чи посвідчені відповідними посадовими особами дії вважаються нотаріальними чи прирівнюваними до нотаріально посвідчених дій.

До першої групи відносяться посадові особи консульських установ та дипломатичних представництв та посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії відповідно до статей 37,38 Закону України «Про нотаріат» [2].

До другої групи відносяться такі посадові та службові особи, які вчиняють прирівнювані до нотаріальних заповіти та довіреності згідно зі статтею 40-Закону України «Про нотаріат» [2].

Наступну класифікацію органів квазінотаріату слід провести за органами, які вчиняють нотаріальні дії, в додаток до основних обов'язків, відповідно до якої передбачено три групи органів.

До першої групи органів квазінотаріату відносяться посадові особи консульських установ та дипломатичних представництв.

До другої групи органів квазінотаріату належать посадові особи органів місцевого самоврядування.

Третю групу складають посадові та службові особи, які вчиняють прирівнювані до нотаріально посвідчених дії (заповіти та довіреності), згідно зі статтею 40 Закону України «Про нотаріат» [2] та статтей 245, 1252 Цивільного кодексу України [3]. Слід зауважити, що відбулося розширення видів посадових та службових осіб, які вправі вчинювати прирівнювані до нотаріально посвідчених заповітів та довіреностей, тобто відбулося збільшення кількості органів квазінотаріату.

У правовому регулюванні органів квазінотаріату в Україні відбуваються зміни, не завжди які є прогресивними та достатніми.

Так, згідно із Законом України від 20 жовтня 2014 року № 1709-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо деяких питань спадкування» [4] з 1 січня 2016 р. суттєво змінюється компетенція посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо вчинення нотаріальних дій. До компетенції вказаних посадових осіб органів місцевого самоврядування у сільських населених пунктах з 1 січня 2016 року також відноситься видача свідоцтва про право на спадщину та видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя. Однак право видавати вказані свідоцтва мають право лише уповноважені посадові особи органу місцевого самоврядування, які мають вищу юридичну освіту, досвід роботи у галузі права не менше трьох років, пройшли протягом року стажування у державній нотаріальній конторі або приватного нотаріуса, завершили навчання щодо роботи з єдиними та державними реєстрами, що функціонують в системі Міністерства юстиції України, та склали іспит із спадкового права у порядку, встановленому Міністерством юстиції України.

Станом на початок 2019 року приблизно півсотні працівників органів місцевого самоврядування пройшли річний термін стажування в державній нотаріальній конторі чи у приватного нотаріуса, однак до цього часу не склали відповідний іспит із спадкового права, оскільки він не проводився.

Це привело до розробки законопроекту 9140 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості» від 1 жовтня 2018 року, який був ініційований Міністерством юстиції України. Вказаним Законом було запропоновано до органів нотаріату включити нових суб'єктів – уповноважених осіб органів юстиції.

До вказаних повноважених осіб органу юстиції було встановлено наступні вимоги: повинна бути посадовою особою головного управління юстиції, мати вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), стаж роботи у Міністерстві юстиції України, Головному управлінні юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, на посадах безпосередньо пов'язаних з державним регулюванням, контролем або організацією нотаріату, державної реєстрації або консультантом державної нотаріальної контори не менш, як два роки, пройшла стажування в органах нотаріату та державної реєстрації не менше трьох місяців, та вчиняє нотаріальні дії встановлені статтею 36¹ цього Закону, а також інші дії, відмінні від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності. Тобто було запропоновано без складання кваліфікаційного нотаріального іспиту допускати дві категорії осіб: посадових осіб Міністерства юстиції України, Головних територіальних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, на посадах безпосередньо пов'язаних з державним регулюванням, контролем або організацією нотаріату, державної реєстрації та консультантів державних нотаріальних контор.

Вказаний законопроект зазнав суворой критики, в тому числі серед нотаріальної спільноти.

Наприклад, Асоціація правників України «вбачає реальну загрозу створення в державі повноцінного «квазінотаріату» в особі уповноважених органів юстиції»[5].

Нотаріальна палата України висловилашя щодо недоцільності прийняття запропонованих вказаним законопроектом змін, з огляду на існування державного нотаріату та уповноважених посадових осіб місцевого самоврядування [6].

При розгляді питання щодо наявності вищої юридичної освіти, але не нижче першого рівня (бакалавр), на нашу думку варто наголосити на таких моментах. Відповідно до розділу 2 Національного класифікатора професій, як нотаріусом, так і спеціалістом управління юстиції повинен працювати працівник, який: має; диплом про вищу освіту, що відповідає рівню спеціаліста, магістра; диплом кандидата або доктора наук; атестат про затвердження вченого звання старшого наукового співробітника, доцента або професора.

Виходячи з вищенаведеного на нашу думку, здобувач вищої освіти освітнього рівня «бакалавр» не вправі претендувати на посаду уповноваженої особи органу юстиції, яка вправі вчиняти нотаріальні дії [7, с. 113]. Також слід наголосити на тому, що вказані особи не мають належного практичного досвіду самостійного вчинення нотаріальних дій, зокрема в частині роботи з єдиними та державними реєстрами, що функціонують в системі Міністерства юстиції України, договірних, зобов'язального та спадкового права [7, с. 114].

Ми погоджуємося з думкою більшості дослідників нотаріату та практиків в тому, що не має потреби для створення нового виду органів нотаріату – уповноважених осіб органів юстиції. Це підтверджується аналізом діяльності органів нотаріату Львівщини, з якого випливає, що кількість нотаріальних дій на одного державного чи приватного нотаріуса, за останні роки в порівнянні з 2010-2011 роком, скоротилася вдвічі.

Нотаріальні дії повинні вчиняти лише нотаріуси, зокрема державні. Для цього необхідно стимулювати відновлення скорочених та недіючих нотаріальних контор (122) шляхом надання пільг особам, які бажають працювати нотаріусами у віддалених державних нотаріальних конторах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долинська М.С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні: дис. .. д-ра юрид. наук: 12.00.01. / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2017. 465 с.
2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-ХП. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №39. Ст. 383.

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо деяких питань спадкування: Закон України від 20.10.2014 р. № 1709-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 2.
5. АПУ закликає депутатів не допускати створення в державі «квазі нотаріату». URL: <http://uba.ua/ukr/news/5936/>.
6. Експрес-експертиза Законопроекту № 9140 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості». URL: <http://npu.org.ua/news/ekspres-ekspertiza-9140/>.
7. Долинська М. С. Порівняльний аналіз доступу до посади нотаріуса по законодавству України та Польщі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №.5. С.111-114.